

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहिता — क्रम पाठः

तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः

इष्टिशेषाभिधानं

ॐ नमः परमात्मने । श्री गुरुभ्यो नमः । हरिः ॐ

पूर्णा पश्चात् । पश्चादुत् । उत् पूर्णा । पूर्णा पुरस्तात् । पुरस्तादुत् । उन् मद्ध्यतः । मद्ध्यतः
पौर्णमासी । पौर्णमासी जिगाय । पौर्णमासीति पौर्ण—मासी । जिगायेति जिगाय ॥ तस्यान्
देवाः । देवा अधि । अधि सँव्सन्तः । सँव्सन्त उत्तमे । सँव्सन्त इति सम्—वसन्तः । उत्तमे
नाके । उत्तम इत्युत्—तमे । नाके इह । इह मादयन्ताम् । मादयन्तामिति मादयन्ताम् ॥ यत्
ते । ते देवाः । देवा अदधुः । अदधुर् भागधेयम् । भागधेयममावास्ये । भागधेयमिति भाग—
धेयम् । अमावास्ये सँव्सन्तः । अमावास्य इत्यमा—वास्ये । सँव्सन्तो महित्वा । सँव्सन्त
इति सम्—वसन्तः । महित्वेति महि—त्वा ॥ सा नः । नो यज्ञम् । यज्ञम् पिपृहि । पिपृहि विश्व-
वारे । विश्ववारे रयिम् । विश्ववार इति विश्व—वारे । रयिम् नः । नो धेहि । धेहि सुभगे । सुभगे
सुवीरम् । सुभग इति सु—भगे । सुवीरमिति सु—वीरम् ॥ निवेशनी सङ्गमनी । निवेशनीति
नि—वेशनी । सङ्गमनी वसूनाम् । सङ्गमनीति सम्—गमनी । वसूनाव्विश्वा । विश्वा रूपाणि ।
रूपाणि वसूनि । वसून्वावेशयन्ती । आवेशयन्तीत्या—वेशयन्ती ॥ सहस्रपोषः सुभगा । सह-
स्रपोषमिति सहस्र—पोषम् । सुभगा रराणा । सुभगेति सु—भगा । रराणा सा । सा नः । न
आ । आ गन्न । गन् वर्चसा । वर्चसा सँव्विदाना ॥ [१] ॥ सँव्विदानेति सम्—विदाना ॥
अग्नीषोमौ प्रथमौ । अग्नीषोमावित्यग्नी—सोमौ । प्रथमौ वीर्येण । वीर्येण वसून् । वसून् रुद्रान् ।
रुद्रानादित्यान् । आदित्यानिह । इह जिन्वतम् । जिन्वतमिति जिन्वतम् ॥ माद्ध्यः हि । हि

पौर्णमासम्। पौर्णमासम् जुषेथाम्। पौर्णमासमिति पौर्ण—मासम्। जुषेथाम् ब्रह्मणा। ब्रह्मणा वृद्धौ। वृद्धौ सुकृतेन। सुकृतेन सातौ। सुकृतेनेति सु—कृतेन। सातावथ। अथास्मभ्यम्। अस्मभ्यं सहवीराम्। अस्मभ्यमित्यस्म—भ्यम्। सहवीरां रयिम्। सहवीरामिति सह—वीराम्। रयिम् नि। नि यच्छतम्। यच्छतमिति यच्छतम्॥ आदित्याश्च। चाङ्गिरसः। अङ्गिरसश्च। चाग्नीन्। अग्नीना। आ ऽदधत। अदधत ते। ते द्रशपूर्णमासौ। द्रशपूर्णमासौ प्र। द्रशपूर्णमासाविति द्रश—पूर्णमासौ। प्रैप्सन्न। ऐप्सन् तेषाम्। तेषामङ्गिरसाम्। अङ्गिरसाम् निरुप्तम्। निरुप्तं हविः। निरुप्तमिति निः—उत्तम्। हविरासीत्। आसीदथ। अथादित्याः। आदित्या एतौ। एतौ होमौ। होमावपश्यन्। अपश्यन् तौ। तावजुहवुः। अजुहवुस्ततः। ततो वै। वै ते। ते द्रशपूर्णमासौ। द्रशपूर्णमासौ पूर्वे। द्रशपूर्णमासाविति द्रश—पूर्णमासौ।

॥ [२] ॥ पूर्व आ। आ ऽलभन्त। अलभन्त द्रशपूर्णमासौ। द्रशपूर्णमासावा, लभमानः। द्रशपूर्णमासाविति द्रश—पूर्णमासौ। आलभमान एतौ। आलभमान इत्या—लभमानः। एतौ होमौ। होमौ पुरस्तात्। पुरस्ताज् जुहुयात्। जुहुयाथ साख्यात्। साख्यादेव। साख्यादिति स—अख्यात्। एव द्रशपूर्णमासौ। द्रशपूर्णमासावा। द्रशपूर्णमासाविति द्रश—पूर्णमासौ। आ लभते। लभते ब्रह्मवादिनः। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। ब्रह्मवादिन इति ब्रह्म—वादिनः। वदन्ति सः। स तु। त्वै। वै द्रशपूर्णमासौ। द्रशपूर्णमासावा। द्रशपूर्णमासाविति द्रश—पूर्णमासौ। आ लभेत। लभेत यः। य एनयोः। एनयोरनुलोमम्। अनुलोमम् च। अनुलोममित्यनु—लोमम्। च प्रतिलोमम्। प्रतिलोमम् च। प्रतिलोममिति प्रति—लोमम्। च विद्यात्। विद्यादिति। इत्यमावास्यायाः। अमावास्याया ऊर्ध्वम्। अमावास्याया इत्यमा—वास्यायाः। ऊर्ध्वम् तत्। तदनुलोमम्। अनुलोमम् पौर्णमास्यै। अनुलोममित्यनु—लोमम्। पूर्णमास्यै प्रतीचीनम्। पौर्णमास्या इति पौर्ण—मास्यै। प्रतीचीनम् तत्। तत् प्रतिलोमम्। प्रतिलोमय्यत्। प्रतिलोममिति प्रति—लोमम्। यत् पौर्णमासीम्। पौर्णमासीम् पूर्वाम्। पौर्णमासीमिति पौर्ण—मासीम्। पूर्वामालभेत। आलभेत प्रतिलोमम्। आलभेतेत्या—लभेत। प्रतिलोममेनौ। प्रतिलोममिति प्रति—लोमम्। एनावा। आ लभेत। लभेतामुम्। अमुमपखीयमाणम्। अपखीयमाणमनु। अपखीयमाणमित्यप—खीयमाणम्। अन्वप। अप खीयेत। ॥ [३] ॥ खीयेत सार-

स्वतौ। सारस्वतौ होमौ। होमौ पुरस्तात्। पुरस्ताज् जुहुयात्। जुहुयादमावास्या। अमावास्या वै। अमावास्येत्यमा—वास्या। वै सरस्वती। सरस्वत्यनुलोमम्। अनुलोममेव। अनुलोममित्यनु—लोमम्। एवैनौ। एनावा। आ लभते। लभते ऽमुम्। अमुमाप्यायमानम्। आप्यायमानमनु। आप्यायमानमित्या—प्यायमानम्। अन्वा। आ प्यायते। प्यायत आग्रावैष्णवम्। आग्रावैष्णवमेकादशकपालम्। आग्रावैष्णवमित्याग्रा—वैष्णवम्। एकादशकपालम् पुरस्तात्। एकादशकपालमित्येकादश—कपालम्। पुरस्तान् निः। निर् वपेत्। वपेथ सरस्वत्यै। सरस्वत्यै चरुम्। चरुः सरस्वते। सरस्वते द्वादशकपालम्। द्वादशकपालय्यत्। द्वादशकपालमिति द्वादश—कपालम्। यदाग्नेयः। आग्नेयो भवति। भवत्यग्निः। अग्निर् वै। वै यज्ञमुखम्। यज्ञमुखय्यज्ञमुखम्। यज्ञमुखमिति यज्ञ—मुखम्। यज्ञमुखमेव। यज्ञमुखमिति यज्ञ—मुखम्। एवद्धिम्। ऋद्धिम् पुरस्तात्। पुरस्ताद् धत्ते। धत्ते यत्। यद् वैष्णवः। वैष्णवो भवति। भवति यज्ञः। यज्ञो वै। वै विष्णुः। विष्णुर् यज्ञम्। यज्ञमेव। एवारभ्य। आरभ्य प्र। आरभ्येत्या—रभ्य। प्र तनुते। तनुते सरस्वत्यै। सरस्वत्यै चरुः। चरुर् भवति। भवति सरस्वते। सरस्वते द्वादशकपालः। द्वादशकपालो ऽमावास्या। द्वादशकपाल इति द्वादश—कपालः। अमावास्या वै। अमावास्येत्यमा—वास्या। वै सरस्वती। सरस्वती पूर्णमासः। पूर्णमासः सरस्वान्। पूर्णमास इति पूर्ण—मासः। सरस्वान् तौ। तावेव। एव साख्यात्। साख्यादा। साख्यादिति स—अख्यात्। आ रभते। रभत ऋध्नोति। ऋध्नोत्याभ्याम्। आभ्यां द्वादशकपालः। द्वादशकपालः सरस्वते। द्वादशकपाल इति द्वादश—कपालः। सरस्वते भवति। भवति मिथुनत्वाय। मिथुनत्वाय प्रजात्यै। मिथुनत्वायेति मिथुन—त्वाय। प्रजात्यै मिथुनौ। प्रजात्या इति प्र—जात्यै। मिथुनौ गावौ। गावौ दर्विषणा। दर्विषणा समृद्ध्यै। समृद्ध्या इति सं—ऋद्ध्यै ॥ [४] ॥

(वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासा वप तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च)

॥ १ ॥

ऋषयो वै। वा इन्द्रम्। इन्द्रम् प्रत्यर्षम्। प्रत्यर्षम् न। प्रत्यर्षमिति प्रति—अर्षम्। नापश्यन्। अपश्यन् तम्। तव्वसिष्ठः। वसिष्ठः प्रत्यर्षम्। प्रत्यर्षमपश्यत्। प्रत्यर्षमिति प्रति—अर्षम्। अपश्यथ सः। सो ऽब्रवीत्। अब्रवीद् ब्राह्मणम्। ब्राह्मणम् ते। ते वख्यामि।

व॒र॒ख्या॒मि॒ यथा॑ । यथा॒ त्वत्पु॒रोहि॒ताः । त्वत्पु॒रोहि॒ताः प्र॒जाः । त्वत्पु॒रोहि॒ता इति॑ त्वत्—पु॒रो-
हि॒ताः । प्र॒जाः प्र॒जनि॒ष्यन्ते॑ । प्र॒जा इति॑ प्र—जाः । प्र॒जनि॒ष्यन्ते ऽथ॑ । प्र॒जनि॒ष्यन्त इति॑ प्र—
जनि॒ष्यन्ते॑ । अथ॑ मा । मे॒तरे॒भ्यः । इ॒तरे॒भ्य ऋ॒षि॒भ्यः । ऋ॒षि॒भ्यो मा । ऋ॒षि॒भ्य इत्यृ॒षि—भ्यः ।
मा प्र । प्र वो॑चः । वो॒च इति॑ । इति॑ तस्मै॑ । तस्मा॑ ए॒तान् । ए॒तान् स्तोम॑भागान् । स्तोम॑भा-
गानब्रवीत् । स्तोम॑भागानिति॑ स्तोम॑—भागान् । अब्र॑वीत् ततः॑ । ततो॑ वसिष्ठपुरोहिताः । वसि॑-
ष्ठपुरोहिताः प्र॒जाः । वसि॑ष्ठपुरोहिता इति॑ वसि॑ष्ठ—पुरोहि॒ताः । प्र॒जाः प्र । प्र॒जा इति॑ प्र—जाः ।
प्राजा॑यन्त । अजा॑यन्त तस्मा॑त् । तस्मा॑द् वासि॑ष्ठः । वासि॑ष्ठो ब्रह्मा । ब्रह्मा का॒र्यः । का॒र्यः प्र ।
प्रैव । ए॒व जा॑यते । जा॒यते र॒श्मिः । र॒श्मिर॑सि । अ॒सि र॒ष्याय॑ । र॒ष्याय॑ त्वा । त्वा र॒ष्यम् ।
र॒ष्यम् जि॒न्व । जि॒न्वेति॑ । इत्या॑ह । ॥ [५] ॥ आ॒ह दे॒वाः । दे॒वा वै । वै र॒ष्यः । र॒ष्यो
दे॒वेभ्यः॑ । दे॒वेभ्य॑ ए॒व । ए॒व य॒ज्ञम् । य॒ज्ञम् प्र । प्रा॒ह । आ॒ह प्रे॒तिः । प्रे॒तिर॑सि । प्रे॒तिरिति॑ प्र—
इति॑ । अ॒सि धर्मा॑य । धर्मा॑य त्वा । त्वा धर्म॑म् । धर्म॑ जि॒न्व । जि॒न्वेति॑ । इत्या॑ह । आ॒ह म॒नुष्याः॑ ।
म॒नुष्या॑ वै । वै धर्मः॑ । धर्मो॑ म॒नुष्येभ्यः॑ । म॒नुष्येभ्य॑ ए॒व । ए॒व य॒ज्ञम् । य॒ज्ञम् प्र । प्रा॒ह । आ॒हा-
न्विति॑ । अ॒न्वितिर॑सि । अ॒न्विति॑रित्यनु—इति॑ । अ॒सि दि॒वे । दि॒वे त्वा॑ । त्वा दि॒वम् । दि॒वम्
जि॒न्व । जि॒न्वेति॑ । इत्या॑ह । आ॒हैभ्यः॑ । ए॒भ्य ए॒व । ए॒व लो॒केभ्यः॑ । लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञम् । य॒ज्ञम्
प्र । प्रा॒ह । आ॒ह वि॒ष्टम्भः॑ । वि॒ष्टम्भो॑ ऽसि । वि॒ष्टम्भ इति॑ वि—स्तम्भः । अ॒सि वृ॒ष्ट्यै॑ । वृ॒ष्ट्यै॑
त्वा । त्वा वृ॒ष्टिम् । वृ॒ष्टिम् जि॒न्व । जि॒न्वेति॑ । इत्या॑ह । आ॒ह वृ॒ष्टिम् । वृ॒ष्टिमे॒व । ए॒वाव॑ । अ॒व
रु॒न्धे । ॥ [६] ॥ रु॒न्धे प्र॒वा । प्र॒वा ऽसि॑ । प्र॒वेति॑ प्र—वा । अ॒स्यनु॒वा । अ॒नुवा॑ ऽसि॑ । अ॒नुवे-
त्यनु॑—वा । अ॒सीति॑ । इत्या॑ह । आ॒ह मि॒थुन॒त्वाय॑ । मि॒थुन॒त्वायो॒शिक् । मि॒थुन॒त्वायेति॑ मि॒थुन—
त्वाय॑ । उ॒शिर्ग॑सि । अ॒सि वसु॑भ्यः । वसु॑भ्यस्त्वा । वसु॑भ्य इति॑ वसु॑—भ्यः । त्वा वसू॑न् । वसू॑न्
जि॒न्व । जि॒न्वेति॑ । इत्या॑ह । आ॒हाष्टौ॑ । अ॒ष्टौ वस॑वः । वस॑व एकादश । एकादश रु॒द्राः । रु॒द्रा
द्वाद॑श । द्वाद॑शादित्याः । आ॒दि॒त्या ए॒ताव॑न्तः । ए॒ताव॑न्तो वै । वै दे॒वाः । दे॒वास्ते॒भ्यः । तेभ्य॑ ए॒व ।
ए॒व य॒ज्ञम् । य॒ज्ञम् प्र । प्रा॒ह । आ॒हौजः॑ । ओजो॑ ऽसि । अ॒सि पि॒तृभ्यः॑ । पि॒तृभ्य॑स्त्वा । पि॒तृभ्य॑
इति॑ पि॒तृ—भ्यः । त्वा पि॒तृन् । पि॒तृन् जि॒न्व । जि॒न्वेति॑ । इत्या॑ह । आ॒ह दे॒वान् । दे॒वाने॒व । ए॒व
पि॒तृन् । पि॒तृन॑नु । अनु॑ सम् । सम् त॑नोति । त॑नोति तन्तुः॑ । तन्तु॑रसि । अ॒सि प्र॒जाभ्यः॑ । प्र॒जा-

भ्यस्त्वा । प्रजाभ्य इति प्र—जाभ्यः । त्वा प्रजाः । प्रजा जिन्व । प्रजा इति प्र—जाः । जिन्वेति ।
 इत्याह । ॥ [७] ॥ आह पितृन् । पितृनेव । एव प्रजाः । प्रजा अनु । प्रजा इति प्र—जाः । अनु
 सम् । सम् तनोति । तनोति पृतनाषाट् । पृतनाषाडसि । असि पशुभ्यः । पशुभ्यस्त्वा । पशुभ्य
 इति पशु—भ्यः । त्वा पशून् । पशून् जिन्व । जिन्वेति । इत्याह । आह प्रजाः । प्रजा एव । प्रजा
 इति प्र—जाः । एव पशून् । पशून्नु । अनु सम् । सम् तनोति । तनोति रेवत् । रेवदसि । अस्योष-
 धीभ्यः । ओषधीभ्यस्त्वा । ओषधीभ्य इत्योषधि—भ्यः । त्वौषधीः । ओषधीर् जिन्व । जिन्वेति ।
 इत्याह । आहौषधीषु । ओषधीष्वेव । एव पशून् । पशून् प्रति । प्रति ष्ठापयति । स्थापयत्य-
 भिजित् । अभिजिदसि । अभिजिदित्यभि—जित् । असि युक्तग्रावा । युक्तग्रावेन्द्राय । युक्तग्रावेति
 युक्त—ग्रावा । इन्द्राय त्वा । त्वेन्द्रम् । इन्द्रम् जिन्व । जिन्वेति । इत्याह । आह अभिजित्यै । अभि-
 जित्या अधिपतिः । अभिजित्या इत्यभि—जित्यै । अधिपतिरसि । अधिपतिरित्यधि—पतिः ।
 असि प्राणाय । प्राणाय त्वा । प्राणायेति प्र—अनाय । त्वा प्राणम् । प्राणम् जिन्व । प्राणमिति
 प्र—अनम् । ॥ [८] ॥ जिन्वेति । इत्याह । आह प्रजासु । प्रजास्वेव । प्रजास्विति प्र—जासु ।
 एव प्राणान् । प्राणान् दधाति । प्राणानिति प्र—अनान् । दधाति त्रिवृत् । त्रिवृदसि । त्रिवृदिति
 त्रि—वृत् । असि प्रवृत् । प्रवृदसि । प्रवृदिति प्र—वृत् । असीति । इत्याह । आह मिथुनत्वाय ।
 मिथुनत्वाय स॒रोहः । मिथुनत्वायेति मिथुन—त्वाय । स॒रोहो ऽसि । स॒रोह इति सम्—
 रोहः । असि नीरोहः । नीरोहो ऽसि । नीरोह इति निः—रोहः । असीति । इत्याह । आह प्रजात्यै ।
 प्रजात्यै वसुकः । प्रजात्या इति प्र—जात्यै । वसुको ऽसि । असि वेषश्रिः । वेषश्रिरसि । वेषश्रि-
 रिति वेष—श्रिः । असि वस्यष्टिः । वस्यष्टिरसि । असीति । इत्याह । आह प्रतिष्ठित्यै । प्रतिष्ठित्या
 इति प्रति—स्थित्यै ॥ [९] ॥

(जिन्वेत्य व प्रजा जिन्व प्राणम् त्रि॒शच्च)

॥ २ ॥

अग्निना देवेन । देवेन पृतनाः । पृतना जयामि । जयामि गायत्रेण । गायत्रेण छन्दसा ।
 छन्दसा त्रिवृता । त्रिवृता स्तोमेन । त्रिवृतेति त्रि—वृता । स्तोमेन रथन्तरेण । रथन्तरेण साम्ना ।
 रथन्तरेणेति रथम्—तरेण । साम्ना वषट्कारेण । वषट्कारेण वज्रेण । वषट्कारेणेति वषट्—कारेण ।

वज्रेण पूर्वजान् । पूर्वजान् भ्रातृव्यान् । पूर्वजानिति पूर्व—जान् । भ्रातृव्यान् धरान् । अधरान् पाद-
यामि । पादयाम्यव । अवैनान् । एनान् बाधे । बाधे प्रति । प्रत्येनान् । एनान् नुदे । नुदे ऽस्मिन्न ।
अस्मिन् रूषये । रूषये ऽस्मिन्न । अस्मिन् भूमिलोके । भूमिलोके यः । भूमिलोक इति भूमि-
लोके । यो ऽस्मान् । अस्मान् द्वेष्टि । द्वेष्टि यम् । यम् च । च वयम् । वयम् द्विष्मः । द्विष्मो विष्णोः ।
विष्णोः क्रमेण । क्रमेणाति । अत्येनान् । एनान् क्रामामि । क्रामामीन्द्रेण । इन्द्रेण देवेन । देवेन
पृतनाः । पृतना जयामि । जयामि त्रैष्टुभेन । त्रैष्टुभेन छन्दसा । छन्दसा पञ्चदशेन । पञ्चदशेन
स्तोमेन । पञ्चदशेनेति पञ्च—दशेन । स्तोमेन बृहता । बृहता साम्ना । साम्ना वषट्कारेण । वष-
ट्कारेण वज्रेण । वषट्कारेणेति वषट्—कारेण । वज्रेण सहजान् ॥ [१०] ॥ सहजान्विश्वेभिः ।
सहजानिति सह—जान् । विश्वेभिर् देवेभिः । देवेभिः पृतनाः । पृतना जयामि । जयामि जाग-
तेन । जागतेन छन्दसा । छन्दसा सप्तदशेन । सप्तदशेन स्तोमेन । सप्तदशेनेति सप्त—दशेन ।
स्तोमेन वामदेव्येन । वामदेव्येन साम्ना । वामदेव्येनेति वाम—देव्येन । साम्ना वषट्कारेण । वष-
ट्कारेण वज्रेण । वषट्कारेणेति वषट्—कारेण । वज्रेणापरजान् । अपरजानिन्द्रेण । अपरजानित्य-
पर—जान् । इन्द्रेण सयुजः । सयुजो वयम् । सयुज इति स—युजः । वयं सासह्याम् । सासह्याम्
पृतन्यतः । पृतन्यत इति पृतन्यतः ॥ घन्तो वृत्राणि । वृत्राण्यप्रति । अप्रतीत्यप्रति ॥ यत् ते । ते
अग्ने । अग्ने तेजः । तेजस्तेन । तेनाहम् । अहम् तेजस्वी । तेजस्वी भूयासम् । भूयासय्यत् । यत्
ते । ते अग्ने । अग्ने वर्चः । वर्चस्तेन । तेनाहम् । अहम् वर्चस्वी । वर्चस्वी भूयासम् । भूयासय्यत् ।
यत् ते । ते अग्ने । अग्ने हरः । हरस्तेन । तेनाहम् । अहम् हरस्वी । हरस्वी भूयासम् । भूयासमिति
भूयासम् ॥ [११] ॥

(बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण षड्वारिंशच्च)

॥ ३ ॥

★

ये देवाः । देवा यज्ञहनः । यज्ञहनो यज्ञमुषः । यज्ञहन इति यज्ञ—हनः । यज्ञमुषः पृथिव्याम् ।
यज्ञमुष इति यज्ञ—मुषः । पृथिव्यामधि । अध्यासते । आसत इत्यासते ॥ अग्निर् मा । मा
तेभ्यः । तेभ्यो ररुषतु । ररुषतु गच्छेम । गच्छेम सुकृतः । सुकृतो वयम् । सुकृत इति सु-
कृतः । वयमिति वयम् ॥ आ ऽगन्म । अगन्म मित्रावरुणा । मित्रावरुणा वरेण्या । मित्रावरुणेति

मित्रा—वरुणा । वरेण्या रात्रीणाम् । रात्रीणाम् भागः । भागो युवयोः । युवयोर् यः । यो अस्ति ।
 अस्तीत्यस्ति ॥ नाकम् गृह्णानाः । गृह्णानाः सुकृतस्य । सुकृतस्य लोके । सुकृतस्येति सु—
 कृतस्य । लोके तृतीये । तृतीये पृष्ठे । पृष्ठे अधि । अधि रोचने । रोचने दिवः । दिव इति दिवः ॥ ये
 देवाः । देवा यज्ञहनः । यज्ञहनो यज्ञमुषः । यज्ञहन इति यज्ञ—हनः । यज्ञमुषोऽन्तरिख्वे । यज्ञ-
 मुष इति यज्ञ—मुषः । अन्तरिख्वे ऽधि । अध्यासते । आसत इत्यासते ॥ वायुर् मा । मा तेभ्यः ।
 तेभ्यो रख्वतु । रख्वतु गच्छेम । गच्छेम सुकृतः । सुकृतो वयम् । सुकृत इति सु—कृतः ।
 वयमिति वयम् ॥ यास्ते । ते रात्रीः । रात्रीः सवितः । सवितर् देवयानीः ॥ [१२] ॥ देव-
 यानीरन्तरा । देवयानीरिति देव—यानीः । अन्तरा द्यावापृथिवी । द्यावापृथिवी वियन्ति । द्यावा-
 पृथिवी इति द्यावा—पृथिवी । वियन्तीति वि—यन्ति ॥ गृहैश्च । च सर्वैः । सर्वैः प्रजया । प्रजया
 नु । प्रजयेति प्र—जया । न्वग्रे । अग्रे सुवः । सुवो रुहाणाः । रुहाणास्तरत । तरता रजांसि ।
 रजांसीति रजांसि ॥ ये देवाः । देवा यज्ञहनः । यज्ञहनो यज्ञमुषः । यज्ञहन इति यज्ञ—
 हनः । यज्ञमुषो दिवि । यज्ञमुष इति यज्ञ—मुषः । दिव्यधि । अध्यासते । आसत इत्यासते ॥
 सूर्यो मा । मा तेभ्यः । तेभ्यो रख्वतु । रख्वतु गच्छेम । गच्छेम सुकृतः । सुकृतो वयम् ।
 सुकृत इति सु—कृतः । वयमिति वयम् ॥ येनेन्द्राय । इन्द्राय समभरः । समभरः पर्यांसि ।
 समभर इति सम्—अभरः । पर्यांस्युत्तमेन । उत्तमेन हविषा । उत्तमेनेत्युत्—तमेन । हविषा
 जातवेदः । जातवेद् इति जात—वेदः ॥ तेनाग्ने । अग्ने त्वम् । त्वमुत । उत वर्द्धय । वर्द्धयेमम् ।
 इमं सजातानाम् । सजातानां श्रेष्ठये । सजातानामिति स—जातानाम् । श्रेष्ठय आ । आ धेहि ।
 धेह्येनम् । एनमित्येनम् ॥ यज्ञहनो वै । यज्ञहन इति यज्ञ—हनः । वै देवाः । देवा यज्ञमुषः ।
 यज्ञमुषः सन्ति । यज्ञमुष इति यज्ञ—मुषः ॥ [१३] ॥ सन्ति ते । त एषु । एषु लोकेषु । लोके-
 ष्वासते । आसत आददानाः । आददाना विमथानाः । आददाना इत्या—ददानाः । विमथाना
 यः । विमथाना इति वि—मथानाः । यो ददाति । ददाति यः । यो यजते । यजते तस्य । तस्येति
 तस्य ॥ ये देवाः । देवा यज्ञहनः । यज्ञहनः पृथिव्याम् । यज्ञहन इति यज्ञ—हनः । पृथिव्या-
 मधि । अध्यासते । आसते ये । ये अन्तरिख्वे । अन्तरिख्वे ये । ये दिवि । दिवीति । इत्याह ।
 आहेमान् । इमानेव । एव लोकान् । लोकां स्तीर्त्वा । तीर्त्वा सगृहः । सगृहः सपशुः । सगृह

इति स—गृहः। सर्पशुः सुवर्गम्। सर्पशुरिति स—पशुः। सुवर्गल्लोकम्। सुवर्गमिति सुवः—
गम्। लोकमेति। एत्यप। अप वै। वै सोमेन। सोमेनेजानात्। ईजानाद् देवताः। देवताश्च।
च यज्ञः। यज्ञश्च। च क्रामन्ति। क्रामन्त्याग्नेयम्। आग्नेयम् पञ्चकपालम्। पञ्चकपालमुदवसा-
नीयम्। पञ्चकपालमिति पञ्च—कपालम्। उदवसानीयम् निः। उदवसानीयमित्युत्—अवसा-
नीयम्। निर् वपेत्। वपेदग्निः। अग्निः सर्वाः। सर्वा देवताः। देवताः पाङ्क्तः। ॥ [१४] ॥
पाङ्क्तो यज्ञः। यज्ञो देवताः। देवताश्च। चैव। एव यज्ञम्। यज्ञम् च। चाव। अव रुन्धे।
रुन्धे गायत्रः। गायत्रो वै। वा अग्निः। अग्निर् गायत्रछन्दाः। गायत्रछन्दास्तम्। गायत्रछन्दा
इति गायत्र—छन्दाः। तम् छन्दसा। छन्दसा वि। व्यर्द्धयति। अर्द्धयति यत्। यत् पञ्चक-
पालम्। पञ्चकपालम् करोति। पञ्चकपालमिति पञ्च—कपालम्। करोत्यष्टाकपालः। अष्टाक-
पालः कार्यः। अष्टाकपाल इत्यष्टा—कपालः। कार्योऽष्टार्षरा। अष्टार्षरा गायत्री। अष्टार्ष-
रेत्यष्टा—अर्षरा। गायत्री गायत्रः। गायत्रोऽग्निः। अग्निर् गायत्रछन्दाः। गायत्रछन्दाः स्वेन।
गायत्रछन्दा इति गायत्र—छन्दाः। स्वेनैव। एवैनम्। एनम् छन्दसा। छन्दसा सम्। समर्द्ध-
यति। अर्द्धयति पङ्क्त्यौ। पङ्क्त्यौ याज्यानुवाक्ये। याज्यानुवाक्ये भवतः। याज्यानुवाक्ये इति
याज्या—अनुवाक्ये। भवतः पाङ्क्तः। पाङ्क्तो यज्ञः। यज्ञस्तेन। तेनैव। एव यज्ञात्। यज्ञान्
न। नैति। एतीत्येति ॥ ॥ [१५] ॥

(सवितर् देवा यज्ञमुषः सर्वा देवता स्त्रिचत्वारिंशच्च)

॥ ४ ॥

★

सूर्यो मा। मा देवः। देवो देवेभ्यः। देवेभ्यः पातु। पातु वायुः। वायुरन्तरिक्षात्। अन्त-
रिक्षाद् यजमानः। यजमानोऽग्निः। अग्निर् मा। मा पातु। पातु चरुषुषः। चरुषुष इति
चरुषुषः॥ सरुष शूष। शूष सवितः। सवितर् विश्वचर्षणे। विश्वचर्षण एतेभिः। विश्वचर्षण
इति विश्व—चर्षणे। एतेभिः सोम। सोम नामभिः। नामभिर् विधेम। नामभिरिति नाम—भिः।
विधेम ते। ते तेभिः। तेभिः सोम। सोम नामभिः। नामभिर् विधेम। नामभिरिति नाम—भिः।
विधेम ते। त इति ते॥ अहम् परस्तात्। परस्तादहम्। अहम् वस्तात्। अवस्तादहम्। अहम्
ज्योतिषा। ज्योतिषा वि। वि तमः। तमो ववार। ववारेति ववार॥ यदन्तरिक्षम्। अन्तरिक्षम्

तत्। तद्। उ मे। मे पिता। पिता ऽभूत्। अभूदहम्। अहं सूर्यम्। सूर्यमुभयतः। उभयतो
ददृश। ददृशाहम्। अहम् भूयासम्। भूयासमुत्तमः। उत्तमः समानानाम्। उत्तम इत्युत्त-
तमः। समानानाम्॥ ॥ [१६] ॥ आ समुद्रात्। समुद्रादा। आ ऽन्तरिक्षात्। अन्तरिक्षात्
प्रजापतिः। प्रजापतिरुदधिम्। प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। उदधिम् च्यावयाति। उदधिमि-
त्युद—धिम्। च्यावयातीन्द्रः। इन्द्रः प्र। प्र स्त्रौतु। स्त्रौतु मरुतः। मरुतो वरषयन्तु। वरुयन्तूत्।
उन् नम्भय। नम्भय पृथिवीम्। पृथिवीम् भिन्धि। भिन्धीदम्। इदम् दिव्यम्। दिव्यम् नभः।
नभ इति नभः॥ उद्रो दिव्यस्य। दिव्यस्य नः। नो देहि। देहीशानः। ईशानो वि। वि सृज।
सृजा दृतिम्। दृतिमिति दृतिम्॥ पशवो वै। वा एते। एते यत्। यदादित्यः। आदित्य एषः।
एष रुद्रः। रुद्रो यत्। यदग्निः। अग्निरोषधीः। ओषधीः प्रास्य। प्रास्याग्नौ। प्रास्येति प्र-
अस्य। अग्नावादित्यम्। आदित्यम् जुहोति। जुहोति रुद्रात्। रुद्रादेव। एव पशून्। पशूनन्तः।
अन्तर् दधाति। दधात्यथो। अथो ओषधीषु। अथो इत्यथो। ओषधीष्वेव। एव पशून्। पशून्
प्रति॥ ॥ [१७] ॥ प्रति षापयति। स्थापयति कविः। कविर् यज्ञस्य। यज्ञस्य वि। वि तनोति।
तनोति पन्थाम्। पन्थाम् नाकस्य। नाकस्य पृष्ठे। पृष्ठे अधि। अधि रोचने। रोचने दिवः।
दिव इति दिवः॥ येन हव्यम्। हव्यँवहसि। वहसि यासि। यासि दूतः। दूत इतः। इतः
प्रचेताः। प्रचेता अमुतः। प्रचेता इति प्र—चेताः। अमुतः सनीयान्। सनीयानिति सनीयान्॥
यास्ते। ते विश्वाः। विश्वाः समिधः। समिधः सन्ति। समिध इति सम—इधः। सन्त्यग्ने।
अग्ने याः। याः पृथिव्याम्। पृथिव्याम् बरुहिषि। बरुहिषि सूर्ये। सूर्ये याः। या इति याः॥
तास्ते। ते गच्छन्तु। गच्छन्त्वाहुतिम्। आहुतिम् घृतस्य। आहुतिमित्या—हुतिम्। घृतस्य
देवायते। देवायते यजमानाय। देवायत इति देव—यते। यजमानाय शर्म। शर्मेति शर्म॥
आशासानः सुवीर्यम्। आशासान इत्या—शासानः। सुवीर्यं रायः। सुवीर्यमिति सु—वीर्यम्।
रायस्पोषम्। पोषं स्वश्वियम्। स्वश्वियमिति सु—अश्वियम्॥ बृहस्पतिना राया। राया स्वगा-
कृतः। स्वगाकृतो मह्यम्। स्वगाकृत इति स्वगा—कृतः। मह्यय्यजमानाय। यजमानाय तिष्ठ।
तिष्ठेति तिष्ठ॥ ॥ [१८] ॥

(समानाना मोषधीष्वेव पशून् मह्यय्यजमाना यैकेञ्च)

॥ ५ ॥

सम् त्वा॑ । त्वा न॒ह्यामि॑ । न॒ह्यामि॑ पर्यसा । पर्यसा घृतेन॑ । घृतेन॑ सम् । सम् त्वा॑ । त्वा न॒ह्यामि॑ ।
 न॒ह्याम्यपः॑ । अप॑ ओषधीभिः । ओषधीभिरित्योषधि—भिः ॥ सम् त्वा॑ । त्वा न॒ह्यामि॑ । न॒ह्यामि॑
 प्रजया॑ । प्रजया ऽहम् । प्रजयेति॑ प्र—जया॑ । अहम॑द्य । अद्य सा । सा दी॑र्घिता । दी॑र्घिता
 सनवः । स॒नवो॑ वाज॑म् । वाज॑मस्मे । अस्मे इत्यस्मे ॥ प्रैतु । एतु॑ ब्रह्म॑णः । ब्रह्म॑णस्पती॑ । पत्नी
 वेदि॑म् । वेदि॑व्वर्णेन॑ । वर्णेन॑ सीदतु । सीद॑त्विति॑ सीदतु ॥ अथाह॑म् । अहम॑नुक॒मिनी॑ । अनु॒
 का॒मिनी॑ स्वे । अनु॒का॒मिनीत्यनु॑—का॒मिनी॑ । स्वे लोके॑ । लोके॑ विशै॑ । विशा॑ इह । इहेतीह ॥
 सुप्रज॑सं स्त्वा । सुप्रज॑स इति॑ सु—प्रज॑सः । त्वा व॒यम् । व॒यं सु॒पत्नीः॑ । सु॒पत्नीरुप॑ । सु॒पत्नी॒
 रिति॑ सु—पत्नीः॑ । उप॑ सेदिम । सेदि॑मेति॑ सेदिम ॥ अग्ने॑ सपत्न॒दम्भन॑म् । स॒पत्न॒दम्भन॑मद॒व्यासः॑ ।
 स॒पत्न॒दम्भन॑मिति॑ सपत्न—दम्भन॑म् । अद॒व्यासो॑ अदा॑भ्यम् । अदा॑भ्यमित्यदा॑भ्यम् ॥ इम॑व्वि ।
 वि ष्या॑मि । स्या॑मि वरुण॑स्य । वरुण॑स्य पाश॑म् । पाश॑य्यम् ॥ [१९] ॥ यम॑बद्धीत । अब॒
 द्धीत॑ सवि॒ता । स॒वि॒ता सु॒केतः॑ । सु॒केत॑ इति॑ सु—केतः॑ । धा॒तुश्च॑ । च॒ योनौ॑ । योनौ॑ सुकृ॒
 तस्य॑ । सुकृ॒तस्य॑ लोके॑ । सुकृ॒तस्येति॑ सु—कृ॒तस्य॑ । लोके॑ स्योन॑म् । स्योन॑म् मे॑ । मे सह॑ । सह
 पत्या॑ । पत्या॑ करोमि । करो॑मीति॑ करोमि ॥ प्रेहि॑ । इह्यु॑देहि॑ । उ॒देह्यु॑तस्य॑ । उ॒देही॑त्युत—एहि॑ ।
 ऋ॒तस्य॑ वा॒मीः । वा॒मीरनु॑ । अन्व॒ग्निः । अ॒ग्निस्ते॑ । ते ऽग्र॑म् । अग्रं॑ नयतु । न॒यत्व॑दितिः । अदि॑तिर्
 म॒द्ध्यम् । म॒द्ध्यम् द॑दताम् । द॒दतां॑ रु॒द्राव॑सृष्टा । रु॒द्राव॑सृष्टा ऽसि । रु॒द्राव॑सृष्टेति॑ रु॒द्र—अव॑
 सृष्टा । अ॒सि यु॒वा । यु॒वा नाम॑ । नाम॑ मा । मा मा॑ । मा हि॒सीः । हि॒सीर् वसु॑भ्यः । वसु॑भ्यो
 रु॒द्रेभ्यः॑ । वसु॑भ्य इति॑ वसु—भ्यः । रु॒द्रेभ्य॑ आ॒दित्ये॑भ्यः । आ॒दित्ये॑भ्यो वि॒श्वेभ्यः॑ । वि॒श्वेभ्यो॑ वः ।
 वो दे॒वेभ्यः॑ । दे॒वेभ्यः॑ प॒न्नेज॑नीः । प॒न्नेज॑नीर् गृह्णामि । प॒न्नेज॑नीरिति॑ पत्—नेज॑नीः । गृह्णामि
 य॒ज्ञाय॑ । य॒ज्ञाय॑ वः । वः प॒न्नेज॑नीः । प॒न्नेज॑नीः सादयामि । प॒न्नेज॑नीरिति॑ पत्—नेज॑नीः । साद॒
 यामि॑ वि॒श्वस्य॑ । वि॒श्वस्य॑ ते । ते वि॒श्वाव॑तः । वि॒श्वाव॑तो वृ॒ष्णि॒याव॑तः । वि॒श्वाव॑त इति॑ वि॒श्व—
 व॑तः । वृ॒ष्णि॒याव॑तस्तव । वृ॒ष्णि॒याव॑त इति॑ वृ॒ष्णि॒य—व॑तः । [२०] ॥ तवा॑ग्ने । अ॒ग्ने वा॒मीः ।
 वा॒मीरनु॑ । अनु॑ स॒न्दृशि॑ । स॒न्दृशि॑ वि॒श्वा । स॒न्दृशी॑ति॑ सम्—दृशि॑ । वि॒श्वा रेता॑ंसि । रेता॑ंसि
 धि॒षीय॑ । धि॒षीया॑ग्न । अ॒गन् दे॒वान् । दे॒वान्य॑ज्ञः । य॒ज्ञो नि॑ । नि॑ दे॒वीः । दे॒वीर् दे॒वेभ्यः॑ ।

देवेभ्यो यज्ञम्। यज्ञमशिषन्न। अशिषन्नस्मिन्न। अस्मिन् सुन्वति। सुन्वति यजमाने। यजमान आशिषः। आशिषः स्वाहाकृताः। आशिष इत्या—शिषः। स्वाहाकृताः समुद्रेष्ठाः। स्वाहाकृता इति स्वाहा—कृताः। समुद्रेष्ठा गन्धर्वम्। समुद्रेष्ठा इति समुद्रे—स्थाः। गन्धर्वमा। आ तिष्ठत। तिष्ठतानु। अन्वित्यनु॥ वातस्य पत्म्नन्। पत्म्नन्निडः। इड ईडिताः। ईडिता इतीडिताः॥ ॥ [२१] ॥

(पाशं वृष्णिष्यावत स्त्रिंशच्च)

॥ ६ ॥

★

वषट्कारो वै। वषट्कार इति वषट्—कारः। वै गायत्रियै। गायत्रियै शिरः। शिरौ ऽच्छिनत्। अच्छिनत् तस्यै। तस्यै रसः। रसः परा। परा ऽपतत्। अपतत् सः। स पृथिवीम्। पृथिवीम् प्र। प्राविशत्। अविशत् सः। स खदिरः। खदिरौ ऽभवत्। अभवद् यस्य। यस्य खादिरः। खादिरः स्रुवः। स्रुवो भवति। भवति छन्दसाम्। छन्दसामेव। एव रसेन। रसेनाव। अव द्यति। द्यति सरसाः। सरसा अस्य। सरसा इति स—रसाः। अस्याहुतयः। आहुतयो भवन्ति। आहुतय इत्या—हुतयः। भवन्ति तृतीयस्याम्। तृतीयस्यामितः। इतो दिवि। दिवि सोमः। सोम आसीत्। आसीत् तम्। तम् गायत्री। गायत्र्या। आ ऽहरत्। अहरत् तस्य। तस्य पर्णम्। पर्णमच्छिद्यत्। अच्छिद्यत् तत्। तत् पर्णः। पर्णो ऽभवत्। अभवत् तत्। तत् पर्णस्य। पर्णस्य पर्णत्वम्। पर्णत्वय्यस्य। पर्णत्वमिति पर्ण—त्वम्। यस्य पर्णमयी। पर्णमयी जुहूः। पर्णमयीति पर्ण—मयी। जुहूर् भवति। ॥ [२२] ॥ भवति सौम्याः। सौम्या अस्य। अस्याहुतयः। आहुतयो भवन्ति। आहुतय इत्या—हुतयः। भवन्ति जुषन्ते। जुषन्ते ऽस्य। अस्य देवाः। देवा आहुतीः। आहुतीर् देवाः। आहुतीरित्या—हुतीः। देवा वै। वै ब्रह्मन्। ब्रह्मन्वदन्त। अवदन्त तत्। तत् पर्णः। पर्ण उप। उपाशृणोत्। अशृणोत् सुश्रवाः। सुश्रवा वै। सुश्रवा इति सु—श्रवाः। वै नाम। नाम यस्य। यस्य पर्णमयी। पर्णमयी जुहूः। पर्णमयीति पर्ण—मयी। जुहूर् भवति। भवति न। न पापम्। पापं श्लोकम्। श्लोकं शृणोति। शृणोति ब्रह्म। ब्रह्म वै। वै पर्णः। पर्णो विट्। विण्मरुतः। मरुतो ऽन्नम्। अन्नं विट्। विण् मारुतः। मारुतो ऽश्वत्थः। अश्वत्थो यस्य। यस्य पर्णमयी। पर्णमयी जुहूः। पर्णमयीति पर्ण—मयी। जुहूर् भवति। भव-

त्याश्व॑त्थी । आश्व॑त्थ्युप॒भृत् । उप॒भृद् ब्रह्म॑णा । उप॒भृदित्युप॑—भृत् । ब्रह्म॑णैव । ए॒वान्न॑म् । अन्न॒-
मव॑ । अव॑ रुन्धे । रुन्धे ऽथो॑ । अथो ब्रह्म॑ । अथो इत्यथो॑ । ब्रह्मै॒व ॥ [२३] ॥ ए॒व वि॒शि ।
वि॒श्यधि॑ । अ॒ध्यू॒हति॑ । ऊ॒हति॑ रा॒ष्ट्रम् । रा॒ष्ट्रव्यै॑ । वै पर्णः॑ । पर्णो॑ विट् । विडंश्च॒त्थः । अ॒श्वत्थो॑ यत् ।
यत् पर्ण॑मयी॑ । पर्ण॑मयी॑ जुहूः । पर्ण॑मयीति॑ पर्ण—मयी॑ । जुहूर् भव॑ति । भव॑त्याश्व॑त्थी । आश्व॑-
त्थ्युप॒भृत् । उप॒भृद् रा॒ष्ट्रम् । उप॒भृदित्युप॑—भृत् । रा॒ष्ट्रमे॒व । ए॒व वि॒शि । वि॒श्यधि॑ । अ॒ध्यू॒हति॑ ।
ऊ॒हति॑ प्र॒जाप॑तिः । प्र॒जाप॑तिर् वै । प्र॒जाप॑तिरिति॑ प्र॒जा—प॑तिः । वा अ॑जुहोत् । अ॒जुहो॑त् सा ।
सा यत्र॑ । यत्राहु॑तिः । आहु॑तिः प्र॒त्यति॑ष्ठत् । आहु॑तिरित्या—हु॑तिः । प्र॒त्यति॑ष्ठत् ततः॑ । प्र॒त्यति॑-
ष्ठदिति॑ प्रति—अति॑ष्ठत् । ततो॑ वि॒कङ्क॑तः । वि॒कङ्क॑त॒ उ॒त् । वि॒कङ्क॑त॒ इति॑ वि—कङ्क॑तः ।
उद॑तिष्ठत् । अति॑ष्ठत् ततः॑ । ततः॑ प्र॒जाः । प्र॒जा अ॑सृजत् । प्र॒जा इति॑ प्र—जाः । अ॒सृज॑त् यस्य॑ ।
यस्य॑ वैकङ्क॑ती । वैकङ्क॑ती ध्रु॒वा । ध्रु॒वा भव॑ति । भव॑ति प्रति॑ । प्रत्ये॒व । ए॒वास्य॑ । अ॒स्या-
हु॑तयः । आहु॑तयस्तिष्ठन्ति । आहु॑तय॒ इत्या—हु॑तयः । तिष्ठ॑न्त्यथो॑ । अथो प्र॑ । अथो इत्यथो॑ ।
प्रै॒व । ए॒व जा॑यते । जा॒यत॑ ए॒तत् । ए॒तद् वै । वै सु॒चाम् । सु॒चा॑ रूपम् । रू॒पय्य॑स्य । यस्यै॒-
व॑रूपाः । ए॒व॑रूपाः सु॒चः । ए॒व॑रूपा॒ इत्ये॒वम्—रू॒पाः । सु॒चो भव॑न्ति । भव॑न्ति सर्वा॑णि ।
सर्वा॑ण्ये॒व । ए॒वैन॑म् । ए॒न॑रूपाणि । रू॒पाणि॑ प॒शूना॑म् । प॒शूना॑मुप॑ । उप॑ तिष्ठन्ते । तिष्ठ॑न्ते न ।
नास्य॑ । अ॒स्याप॑रूपम् । अप॑रूपमा॒त्मन् । अप॑रूपमि॒त्यप॑—रूपम् । आ॒त्मन् जा॑यते । जा॒यत॑
इति॑ जायते ॥ ॥ [२४] ॥

(जुहू रथो ब्रह्म सुचा॑ सप्तदश च)

॥ ७ ॥

उ॒प॒या॒म॒गृही॑तो ऽसि॑ । उ॒प॒या॒म॒गृही॑त॒ इत्यु॑प॒या॒म—गृही॑तः । अ॒सि॑ प्र॒जाप॑तये । प्र॒जाप॑तये
त्वा । प्र॒जाप॑तय॒ इति॑ प्र॒जा—प॑तये । त्वा॒ ज्योति॑ष्मते । ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तम् । ज्योति॑ष्मन्तम्
गृह्णामि॑ । गृह्णामि॑ द॒र्षाय॑ । द॒र्षाय॑ द॒र्षवृ॑धे । द॒र्षवृ॑धे रा॒तम् । द॒र्षवृ॑ध इति॑ द॒र्ष—वृ॑धे ।
रा॒तम् दे॒वेभ्यः॑ । दे॒वेभ्यो॑ ऽग्नि॑जिह्वेभ्यः । अ॒ग्नि॑जिह्वेभ्यस्त्वा । अ॒ग्नि॑जिह्वेभ्य॒ इत्यग्नि॑—जिह्वेभ्यः ।
त्व॒र्तायु॑भ्यः । ऋ॒तायु॑भ्य॒ इन्द्र॑ज्येष्ठेभ्यः । ऋ॒तायु॑भ्य॒ इत्यृ॑तायु—भ्यः । इन्द्र॑ज्येष्ठेभ्यो॒ वरु॑णरा-
जभ्यः । इन्द्र॑ज्येष्ठेभ्य॒ इतीन्द्र॑—ज्येष्ठेभ्यः । वरु॑णराजभ्यो॒ वाता॑पिभ्यः । वरु॑णराजभ्य॒ इति॑ वरु॑-

णराज—भ्यः। वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यः। वातापिभ्य इति वातापि—भ्यः। पर्जन्यात्मभ्यो दिवे। पर्जन्यात्मभ्य इति पर्जन्यात्म—भ्यः। दिवे त्वा। त्वा ऽन्तरिख्वाय। अन्तरिख्वाय त्वा। त्वा पृथिव्यै। पृथिव्यै त्वा। त्वा ऽप। अपेन्द्र। इन्द्र द्विषतः। द्विषतो मनः। मनो ऽप। अप जिज्यासतः। जिज्यासतो जहि। जह्यप। अप यः। यो नः। नो ऽरातीयति। अरातीयति तम्। तम् जहि। जहि प्राणाय। प्राणाय त्वा। प्राणायेति प्र—अनाय। त्वा ऽपानाय। अपानाय त्वा। अपानायेत्यप—अनाय। त्वा व्यानाय। व्यानाय त्वा। व्यानायेति वि—अनाय। त्वा सते। सते त्वा। त्वा ऽसते। असते त्वा। त्वा ऽद्भ्यः। अद्भ्यस्त्वा। अद्भ्य इत्यत्—भ्यः। त्वौषधीभ्यः। ओषधीभ्यो विश्वेभ्यः। ओषधीभ्य इत्योषधि—भ्यः। विश्वेभ्यस्त्वा। त्वा भूतेभ्यः। भूतेभ्यो यतः। यतः प्रजाः। प्रजा अक्विद्राः। प्रजा इति प्र—जाः। अक्विद्रा अजायन्त। अजायन्त तस्मै। तस्मै त्वा। त्वा प्रजापतये। प्रजापतये विभूदावन्ने। प्रजापतय इति प्रजा—पतये। विभूदावन्ने ज्योतिष्मते। विभूदावन्न इति विभू—दावन्ने। ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तम्। ज्योतिष्मन्तम् जुहोमि। जुहोमीति जुहोमि ॥ ॥ [२५] ॥

(ओषधीभ्यश्चतुर्दश च)

॥ ८ ॥

★

यावै। वा अदध्वर्युः। अदध्वर्युश्च। च यजमानः। यजमानश्च। च देवताम्। देवतामन्तरितः। अन्तरितस्तस्यै। अन्तरित इत्यन्तः—इतः। तस्या आ। आ वृश्च्येते। वृश्च्येते प्राजापत्यम्। वृश्च्येते इति वृश्च्येते। प्राजापत्यम् दधिग्रहम्। प्राजापत्यमिति प्राजा—पत्यम्। दधिग्रहम् गृहीयात्। दधिग्रहमिति दधि—ग्रहम्। गृहीयात् प्रजापतिः। प्रजापतिः सर्वाः। प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। सर्वा देवताः। देवता देवताभ्यः। देवताभ्य एव। एव नि। नि हुवाते। हुवाते ज्येष्ठः। हुवाते इति हुवाते। ज्येष्ठो वै। वा एषः। एष ग्रहाणाम्। ग्रहाणाँयस्य। यस्यैषः। एष गृह्यते। गृह्यते ज्यैष्ठ्यम्। ज्यैष्ठ्यमेव। एव गच्छति। गच्छति सर्वासाम्। सर्वासाम् वा एतत्। एतद् देवतानाम्। देवतानाँ रूपम्। रूपँयत्। यदेषः। एष ग्रहः। ग्रहो यस्य। यस्यैषः। एष गृह्यते। गृह्यते सर्वाणि। सर्वाण्येव। एवैनम्। एनँ रूपानि। रूपानि पशूनाम्। पशूनामुप। उप तिष्ठन्ते। तिष्ठन्त उपयामगृहीतः। उपयामगृहीतो ऽसि। उपयामगृहीत इत्युप-

याम—गृहीतः । ॥ [२६] ॥ असि प्रजापतये । प्रजापतये त्वा । प्रजापतय इति प्रजा—पतये ।
 त्वा ज्योतिष्मते । ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तम् । ज्योतिष्मन्तम् गृह्णामि । गृह्णामीति । इत्याह ।
 आह ज्योतिः । ज्योतिरेव । एवैनम् । एन५ समानानाम् । समानानाम् करोति । करोत्यग्निजि-
 ह्वेभ्यः । अग्निजिह्वेभ्यस्त्वा । अग्निजिह्वेभ्य इत्यग्नि—जिह्वेभ्यः । त्वर्तायुभ्यः । ऋतायुभ्य इति ।
 ऋतायुभ्य इत्यृतायु—भ्यः । इत्याह । आहैतावतीः । एतावतीर् वै । वै देवताः । देवता स्ताभ्यः ।
 ताभ्य एव । एवैनम् । एन५ सर्वाभ्यः । सर्वाभ्यो गृह्णाति । गृह्णात्यप । अपेन्द्र । इन्द्र द्विषतः ।
 द्विषतो मनः । मन इति । इत्याह । आह भ्रातृव्यापनुत्यै । भ्रातृव्यापनुत्यै प्राणाय । भ्रातृव्या-
 पनुत्या इति भ्रातृव्य—अपनुत्यै । प्राणाय त्वा । प्राणायेति प्र—अनाय । त्वा ऽपानाय । अपा-
 नाय त्वा । अपानायेत्यप—अनाय । त्वेति । इत्याह । आह प्राणान् । प्राणानेव । प्राणानिति
 प्र—अनान् । एव यजमाने । यजमाने दधाति । दधाति तस्मै । तस्मै त्वा । त्वा प्रजापतये ।
 प्रजापतये विभूदावन्ने । प्रजापतय इति प्रजा—पतये । विभूदावन्ने ज्योतिष्मते । विभूदावन्न इति
 विभु—दावन्ने । ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तम् । ज्योतिष्मन्तम् जुहोमि । जुहोमीति । ॥ [२७] ॥
 इत्याह । आह प्रजापतिः । प्रजापतिः सर्वौ । प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः । सर्वा देवताः । देवताः
 सर्वाभ्यः । सर्वाभ्य एव । एवैनम् । एनम् देवताभ्यः । देवताभ्यो जुहोति । जुहोत्याज्यग्रहम् ।
 आज्यग्रहम् गृहीयात् । आज्यग्रहमित्याज्य—ग्रहम् । गृहीयात् तेजस्कामस्य । तेजस्कामस्य
 तेजः । तेजस्कामस्येति तेजः—कामस्य । तेजो वै । वा आज्यम् । आज्यम् तेजस्वी । तेज-
 स्व्येव । एव भवति । भवति सोमग्रहम् । सोमग्रहम् गृहीयात् । सोमग्रहमिति सोम—ग्रहम् ।
 गृहीयाद् ब्रह्मवर्चस्कामस्य । ब्रह्मवर्चस्कामस्य ब्रह्मवर्चसम् । ब्रह्मवर्चस्कामस्येति ब्रह्मव-
 र्चस—कामस्य । ब्रह्मवर्चसव्यै । ब्रह्मवर्चसमिति ब्रह्म—वर्चसम् । वै सोमः । सोमो ब्रह्मव-
 र्चसी । ब्रह्मवर्चस्येव । ब्रह्मवर्चसीति ब्रह्म—वर्चसी । एव भवति । भवति दधिग्रहम् । दधिग्रहम्
 गृहीयात् । दधिग्रहमिति दधि—ग्रहम् । गृहीयात् पशुकामस्य । पशुकामस्योर्क । पशुकामस्येति
 पशु—कामस्य । ऊर्ग्वै । वै दधि । दध्यूर्क । ऊर्क पशवः । पशव ऊर्जा । ऊर्जेव । एवास्मै । अस्मा
 ऊर्जम् । ऊर्जम् पशून् । पशून्व । अव रुन्धे । रुन्ध इति रुन्धे ॥ ॥ [२८] ॥

(उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारिंशच्च)

॥ ९ ॥

त्वे क्रतुम्। त्वे इति त्वे। क्रतुमपि। अपि वृञ्जन्ति। वृञ्जन्ति विश्वे। विश्वे द्विः। द्विर् यत्।
यदेते। एते त्रिः। त्रिर् भवन्ति। भवन्त्यूमाः। ऊमा इत्यूमाः॥ स्वादोः स्वादीयः। स्वादीयः
स्वादुना। स्वादुना सृज। सृजा सम्। स मतः। अत उ। ऊ षु। सु मधु। मधु मधुना।
मधुना ऽभि। अभि योधि। योधीति योधि॥ उपयामगृहीतो ऽसि। उपयामगृहीत इत्युप-
याम—गृहीतः। असि प्रजापतये। प्रजापतये त्वा। प्रजापतय इति प्रजा—पतये। त्वा जुष्टम्।
जुष्टम् गृह्णामि। गृह्णाम्येषः। एष ते। ते योनिः। योनिः प्रजापतये। प्रजापतये त्वा। प्रजापतय
इति प्रजा—पतये। त्वेति त्वा॥ प्राणग्रहान् गृह्णाति। प्राणग्रहानिति प्राण—ग्रहान्। गृह्णात्ये-
तावत्। एतावद् वै। वा अस्ति। अस्ति यावत्। यावदेते। एते ग्रहाः। ग्रहाः स्तोमाः। स्तोमा
श्छन्दांसि। छन्दांसि पृष्ठानि। पृष्ठानि दिशः। दिशो यावत्। यावदेव। एवास्ति। अस्ति
तत्। तदव। ॥ [२९] ॥ अव रुन्धे। रुन्धे ज्येष्ठाः। ज्येष्ठा वै। वा एतान्। एतान् ब्राह्मणाः।
ब्राह्मणाः पुरा। पुरा विदाम्। विदामक्रन्न। अक्रन् तस्मात्। तस्मात् तेषाम्। तेषां सर्वाः।
सर्वा दिशः। दिशो ऽभिजिताः। अभिजिता अभूवन्। अभिजिता इत्यभि—जिताः। अभूव-
न्यस्य। यस्यैते। एते गृह्यन्ते। गृह्यन्ते ज्यैष्ठ्यम्। ज्यैष्ठ्यमेव। एव गच्छति। गच्छत्यभि।
अभि दिशः। दिशो जयति। जयति पञ्च। पञ्च गृह्यन्ते। गृह्यन्ते पञ्च। पञ्च दिशः। दिशः
सर्वासु। सर्वास्वेव। एव दिख्बु। दिख्ब्वृध्वन्ति। ऋध्वन्ति नवनव। नवनव गृह्यन्ते। नवन-
वेति नव—नव। गृह्यन्ते नव। नव वै। वै पुरुषे। पुरुषे प्राणाः। प्राणाः प्राणान्। प्राणा इति
प्र—अनाः। प्राणानेव। प्राणानिति प्र—अनान्। एव यजमानेषु। यजमानेषु दधति। दधति
प्रायणीये। प्रायणीये च। प्रायणीय इति प्र—अयनीये। चोदयनीये। उदयनीये च। उदयनीय
इत्युत्—अयनीये। च गृह्यन्ते। गृह्यन्ते प्राणाः। प्राणा वै। प्राणा इति प्र—अनाः। वै प्राणग्रहाः।
प्राणग्रहाः प्राणैः। प्राणग्रहा इति प्राण—ग्रहाः। ॥ [३०] ॥ प्राणैरेव। प्राणैरिति प्र—अनैः।
एव प्रयन्ति। प्रयन्ति प्राणैः। प्रयन्तीति प्र—यन्ति। प्राणैरुत्। प्राणैरिति प्र—अनैः। उद् यन्ति।
यन्ति दशमे। दशमे ऽहन्। अहन् गृह्यन्ते। गृह्यन्ते प्राणाः। प्राणा वै। प्राणा इति प्र—अनाः।
वै प्राणग्रहाः। प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः। प्राणग्रहा इति प्राण—ग्रहाः। प्राणेभ्यः खलु। प्राणेभ्य इति

प्र—अनेभ्यः । खलु वै । वा एतत् । एतत् प्रजाः । प्रजा यन्ति । प्रजा इति प्र—जाः । यन्ति यत् ।
यद् वामदेव्यम् । वामदेव्य्योनेः । वामदेव्यमिति वाम—देव्यम् । योनेश्च्यवते । च्यवते दशमे ।
दशमे ऽहन्न । अहन् वामदेव्यम् । वामदेव्य्योनेः । वामदेव्यमिति वाम—देव्यम् । योनेश्च्यवते ।
च्यवते यत् । यद् दशमे । दशमे ऽहन्न । अहन् गृह्यन्ते । गृह्यन्ते प्राणेभ्यः । प्राणेभ्य एव । प्राणेभ्य
इति प्र—अनेभ्यः । एव तत् । तत् प्रजाः । प्रजा न । प्रजा इति प्र—जाः । न यन्ति । यन्तीति
यन्ति ॥ ॥ [३१] ॥

(तत् प्राणग्रहाः सप्तविंशच्च)

॥ १० ॥

★

प्र देवम् । देवम् देव्या । देव्या धिया । धिया भरत । भरता जातवेदसम् । जातवेदसमिति
जात—वेदसम् ॥ हव्या नः । नो वरषत् । वरषदानुषक् । आनुषगित्यानुषक् ॥ अयमु । उ
ष्यः । स्य प्र । प्र देवयुः । देवयुरहोता । देवयुरिति देव—युः । होता यज्ञाय । यज्ञाय नीयते ।
नीयत इति नीयते ॥ रथो न । न योः । योरभीवृतः । अभीवृतो घृणीवान् । अभीवृत इत्यभि—
वृतः । घृणीवान् चेतति । चेतति त्मना । त्मनेति त्मना ॥ अयमग्निः । अग्निरुष्यति । उरुष्य-
त्यमृतात् । अमृतादिव । इव जन्मनः । जन्मन इति जन्मनः ॥ सहसश्चित् । चित् सहीयान् ।
सहीयान् देवः । देवो जीवातवे । जीवातवे कृतः । कृत इति कृतः ॥ इडायास्त्वा । त्वा पदे ।
पदे वयम् । वयम् नाभा । नाभा पृथिव्याः । पृथिव्या अधि । अधीत्यधि ॥ जातवेदो नि । जात-
वेद इति जात—वेदः । नि धीमहि । धीमह्यग्ने । अग्ने हव्याय । हव्याय वोढवे । वोढव इति
वोढवे ॥ ॥ [३२] ॥ अग्ने विश्वेभिः । विश्वेभिः स्वनीक । स्वनीक देवैः । स्वनीकेति सु—
अनीक । देवैरूर्णावन्तम् । ऊर्णावन्तम् प्रथमः । ऊर्णावन्तमित्यूर्णा—वन्तम् । प्रथमः सीद ।
सीद योनिम् । योनिमितियोनिम् ॥ कुलायिनम् घृतवन्तम् । घृतवन्तं सवित्रे । घृतवन्तमिति
घृत—वन्तम् । सवित्रे यज्ञम् । यज्ञम् नय । नय यजमानाय । यजमानाय साधु । साद्विधिति
साधु ॥ सीद होतः । होतः स्वे । स्व उ । उ लोके । लोके चिकित्वान् । चिकित्वान्त् सादय ।
सादया यज्ञम् । यज्ञं सुकृतस्य । सुकृतस्य योनौ । सुकृतस्येति सु—कृतस्य । योनाविति योनौ ॥
देवावीर् देवान् । देवावीरिति देव—अवीः । देवानहविषा । हविषा यजासि । यजास्यग्ने । अग्ने

बृहत् । बृहद् यजमाने । यजमाने वयः । वयौ धाः । धा इति धाः ॥ नि होता । होता होतृषदने ।
 होतृषदने विदानः । होतृषदने इति होतृ—सदने । विदानस्त्वेषः । त्वेषो दीदिवान् । दिदिवाꣳ
 असदत् । असदथ सुदरुषः । सुदरुष इति सु—दरुषः ॥ अदब्धव्रतप्रमतिर् वसिष्ठः । अदब्ध-
 व्रतप्रमतिरित्यदब्धव्रत—प्रमतिः । वसिष्ठः सहस्रम्भरः । सहस्रम्भरः शुचिजिह्वः । सहस्रम्भर
 इति सहस्रम्—भरः । शुचिजिह्वो अग्निः । शुचिजिह्व इति शुचि—जिह्वः । अग्निरित्यग्निः ॥ त्वम्
 दूतः । दूतस्त्वम् । त्वम् ॥ [३३] ॥ उ नः । नः परस्याः । परस्यास्त्वम् । परस्या इति परः—
 पाः । त्वँवस्यः । वस्य आ । आ वृषभ । वृषभ प्रणेता । प्रणेतेति प्र—नेता ॥ अग्ने तोकस्य ।
 तोकस्य नः । न स्तने । तने तनूनाम् । तनूनामप्रयुच्छन्न । अप्रयुच्छन् दीद्यत् । अप्रयुच्छन्नि-
 त्यप्र—युच्छन्न । दीद्यद् बोधि । बोधि गोपाः । गोपा इति गो—पाः ॥ अभि त्वा । त्वा देव । देव
 सवितः । सवितरीशानम् । ईशानँवार्याणाम् । वार्याणामिति वार्याणाम् ॥ सदाऽवन्न । अवन्
 भागम् । भागमीमहे । ईमह इतीमहे ॥ मही द्यौः । द्यौः पृथिवी । पृथिवी च । च नः । न
 इमम् । इमँयज्ञम् । यज्ञम् मिमिख्वताम् । मिमिख्वतामिति मिमिख्वताम् ॥ पिपृताम् नः । नो
 भरीमभिः । भरीमभिरिति भरीम—भिः ॥ त्वामग्ने । अग्ने पुष्करात् । पुष्करादधि । अध्यथर्वा ।
 अथर्वा निः । निरमन्थत । अमन्थतेत्यमन्थत ॥ मूद्घ्नो विश्वस्य । विश्वस्य वाघतः । वाघत इति
 वाघतः ॥ तम् । उ त्वा । [३४] ॥ त्वा द्रुह्यङ् । द्रुह्यङ् ऋषिः । ऋषिः पुत्रः । पुत्र ईधे ।
 ईधे अथर्वणः । अथर्वण इत्यथर्वणः ॥ वृत्रहणम् पुरन्दरम् । वृत्रहणमिति वृत्र—हनम् । पुरन्द-
 रमिति पुरम्—दरम् ॥ तम् । उ त्वा । त्वा पाथ्यः । पाथ्यो वृषा । वृषा सम् । समीधे । ईधे दस्युह-
 न्तमम् । दस्युहन्तममिति दस्यु—हन्तमम् ॥ धनञ्जयꣳ रणेरणे । धनञ्जयमिति धनम्—जयम् ।
 रणेरण इति रणे—रणे ॥ उत ब्रुवन्तु । ब्रुवन्तु जन्तवः । जन्तव उत । उदग्निः । अग्निर् वृत्रहा ।
 वृत्रहा ऽजनि । वृत्रहेति वृत्र—हा । अजनीत्यजनि ॥ धनञ्जयो रणेरणे । धनञ्जय इति धनम्—
 जयः । रणेरण इति रणे—रणे ॥ आ यम् । यꣳ हस्ते । हस्ते न । न खादिनम् । खादिनꣳ शिशुम् ।
 शिशुम् जातम् । जातम् न । न बिभ्रति । बिभ्रतीति बिभ्रति ॥ विशामग्निम् । अग्निꣳ स्वदध्वरम् ।
 स्वदध्वरमिति सु—अदध्वरम् ॥ प्र देवम् । देवम् देववीतये । देववीतये भरत । देववीतय इति
 देव—वीतये । भरता वसुवित्तमम् । वसुवित्तममिति वसुवित्—तमम् ॥ आ स्वे । स्वे योनौ ।

यो॒नौ नि॒ । नि षी॑दतु । सी॒द॒त्विति॑ सी॒दतु॑ ॥ आ जा॒तम् ॥ ॥ [३५] ॥ जा॒तम् जा॒तवे॑दसि ।
जा॒तवे॑दसि प्रि॒यम् । जा॒तवे॑दसीति॑ जा॒त—वे॒दसि॑ । प्रि॒यः शि॑शीत । शि॒शीता॑तिथिम् । अति॑थि-
मि॒त्यति॑थिम् ॥ स्यो॒न आ । आ गृ॒हप॑तिम् । गृ॒हप॑तिमिति॑ गृ॒ह—प॒तिम् ॥ अ॒ग्निना॑ ऽग्निः । अ॒ग्निः
सम् । समि॑द्भ्यते । इ॒द्भ्यते॑ क॒विः । क॒विर् गृ॒हप॑तिः । गृ॒हप॑तिर् युवा॑ । गृ॒हप॑तिरिति॑ गृ॒ह—प॒तिः ।
युवे॑ति युवा॑ ॥ ह॒व्यवा॑ड् जु॒ह्वस्यः॑ । ह॒व्यवा॑डिति॑ ह॒व्य—वा॒ट् । जु॒ह्वस्य॑ इति॑ जु॒हु—आ॒स्यः ॥
त्वः॑ हि । ह्य॒ग्ने । अ॒ग्ने अ॒ग्निना॑ । अ॒ग्निना॑ वि॒प्रः । वि॒प्रो वि॒प्रेण॑ । वि॒प्रेण॑ सन्न॒ । सन्थ॑ स॒ता । स॒तेति॑
स॒ता ॥ सखा॑ सख्या॑ । सख्या॑ समि॑द्भ्यसे । समि॑द्भ्यस इति॑ सम्—इ॒द्भ्यसे॑ ॥ तम् म॑र्जयन्त ।
म॑र्जयन्त सु॒क्रतु॑म् । सु॒क्रतु॑म् पुरो॒यावा॑नम् । सु॒क्रतु॑मिति॑ सु—क्र॒तुम् । पुरो॒यावा॑नमा॒जिषु॑ । पुरो॒-
यावा॑नमिति॑ पुरः—यावा॑नम् । आ॒जिष्वि॑त्या॒जिषु॑ ॥ स्वेषु॑ र॒क्षये॑षु । र॒क्षये॑षु वा॒जिन॑म् । वा॒जि-
न॑मिति॑ वा॒जिन॑म् ॥ य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम् । य॒ज्ञम॑यजन्त । अ॒यज॑न्त दे॒वाः । दे॒वास्ता॑नि । तानि॑ धर्मा॑णि ।
धर्मा॑णि प्रथ॑मानि । प्रथ॑मान्यासन्न॒ । आ॒सन्नि॑त्यासन्न॒ ॥ ते ह॑ । ह॒ नाक॑म् । नाक॑म् म॒हिमा॑नः ।
म॒हिमा॑नः सच॑न्ते । सच॑न्ते यत्र॑ । यत्र॑ पूर्वे॑ । पूर्वे॑ सा॒द्भ्याः । सा॒द्भ्याः सन्ति॑ । सन्ति॑ दे॒वाः । दे॒वा
इति॑ दे॒वाः ॥ ॥ [३६] ॥

(बोढवे दूतस्त्वं तमु सीदत्वा यत्र चत्वारि च)

॥ ११ ॥

॥ हरिः ॐ ॥

तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः — क्रम पाठः — समाप्तः

अनुवाकाः	पञ्चशत्यः
११	३६

ॐ